

Examen VWO
2023

tijdvak 1
woensdag 17 mei
13.30 - 16.30 uur

Nederlands

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 37 vragen.
Voor dit examen zijn maximaal 60 punten te behalen.
Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Beantwoord de vragen in correct Nederlands.
Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 en tekst 2 hebben betrekking op hetzelfde thema. Behalve vragen over elk van de twee teksten afzonderlijk bevat dit examen ook enkele overkoepelende vragen over beide teksten.

Tekst 1 De Malediven verdwijnen, maar onze consumptiedrift niet

“Een deel van het voedsel in restaurants moet worden ingevlogen, net als sommige chef-koks; wie gaat anders die kogelvis klaarmaken?”
(regels 81-85)

Deze vraag geeft impliciete kritiek.

- 1p 1 Waarop is deze kritiek vooral gericht?
op het gegeven dat toeristen op de paradijselijke Malediven voedsel eten dat
- A een overdreven luxe is
 - B niet gezond is
 - C niet voorhanden is
 - D veel afval achterlaat

- 2p 2 In alinea 6 wordt beredeneerd dat de klimaatsceptici ongelijk hebben. Parafraseer de gebruikte argumentatie. Neem de nummers uit onderstaande zin over en vul de ontbrekende zinsdelen aan. Gebruik daarbij alleen gegevens uit alinea 6.

Ook al ...(1)... , toch zijn er een goede negentig eilanden verdwenen. Hieruit kan worden afgeleid dat de klimaatsceptici ongelijk hebben: het verdwijnen van deze eilanden laat zien dat ...(2)... .

“En dat is juist de kern van het probleem.” (regels 153-154)

Met dit citaat wordt een dilemma aangeduid.

- 2p 3 Beschrijf de kern van dit dilemma zoals dat zichtbaar wordt op de Malediven, gelet op de strekking van tekst 1. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

“Ik betwijfel of dit is wat de *Lonely Planet* bedoelt wanneer ze de Malediven beschrijft als ‘de wereld op een eiland’” (regels 167-171)

- 1p 4 Welke bedoeling heeft de *Lonely Planet* dan wel met dit soort uitspraken volgens tekst 1? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In de eerste en de laatste alinea van tekst 1 wordt de Sloveense filosoof Slavoj Žižek aangehaald. Volgens hem kunnen we ons “momenteel alleen het einde van de Malediven voorstellen.” (regels 187-188)

- 1p 5 Leg uit hoe het komt dat we ons momenteel alleen het einde van de Malediven kunnen voorstellen volgens tekst 1.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

In regels 185-186 is sprake van “de grens van onze verbeelding”.

- 2p 6 Benoem wat er volgens de tekst aan beide kanten van deze grens ligt.

“Een deel van de wanhoop komt voort uit het ogenschijnlijke gebrek aan alternatieven.” (regels 175-177)

- 1p 7 Welk begrip uit de tekst verklaart waarom dit gebrek aan alternatieven maar “ogenschijnlijk” is?
- A ontspoord kapitalisme (regels 9-10)
 - B ecotoerisme (regels 104-105)
 - C wrange allegorie (regels 171-172)
 - D *capitalist realism* (regel 180)

De titel van tekst 1 is ‘De Malediven verdwijnen, maar onze consumptiedrift niet’. Achter deze titel gaat de hoofdgedachte van de tekst schuil.

- 2p 8 Hoe luidt de hoofdgedachte van tekst 1?
- A De Malediven worden bedreigd door de gevolgen van klimaatverandering, maar desondanks gaan steeds meer mensen op vakantie naar die eilandengroep.
 - B Hoewel de ondergang van de Malediven door de gevolgen van kapitalistisch toerisme betreurenswaardig is, veranderen we ons toeristische gedrag niet.
 - C Ondanks hun gunstige, natuurlijke ligging zakken de Malediven langzaam in zee, terwijl we dit met gerichte maatregelen zouden kunnen voorkomen.
 - D Vanwege het ten onder gaan van de Malediven zouden we aan het denken gezet moeten worden, maar we gaan juist steeds vaker op verre vliegvakanties.

Tekst 2 Reizen is het nieuwe roken? Niet meer reizen is misschien wel schadelijker

“We kunnen eigenlijk niet anders dan concluderen dat we met al onze reizen de wereld om zeep helpen.” (regels 14-17)

In alinea 1 wordt dit standpunt met de volgende drie argumenten onderbouwd:

- 1 CO₂ compenseren kan niet.
- 2 Het reizen met vliegtuigen veroorzaakt grote schade.
- 3 Er is geen noemenswaardig alternatief.

- 3p **9** Noem per argument uit alinea 1 een tegenargument uit alinea 2 tot en met 7. Geef geen voorbeelden. Neem de nummers van de argumenten over op je antwoordblad en vul het gevraagde aan.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In alinea 4 is sprake van een redenering.

- 2p **10** Maak deze redenering zichtbaar. Neem de nummers uit onderstaande tabel over en zet het gevraagde erachter.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

standpunt:	1
argument:	2

“Die mogelijkheden ... kunnen gelden?” (regels 85-97)

Dit tekstgedeelte is te lezen als een impliciete redenering die bestaat uit een standpunt, een hoofdargument en een subargument.

- 2p **11** Maak deze impliciete redenering duidelijk. Neem de nummers uit onderstaande tabel over en vul het gevraagde aan.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

standpunt:	De mogelijkheden voor duurzame innovatie van reizen zijn dichterbij dan we denken.
hoofdargument:	1
subargument:	2

“Als voorbeeld: denkt u dat we twintig jaar geleden hadden kunnen bevroeden dat er vandaag de dag wereldwijd 1,3 miljoen elektrische auto’s rond zouden rijden?” (regels 91-95)

- 1p 12 Formuleer een kanttekening die een kritische lezer zou kunnen maken bij het gebruik van dit voorbeeld als argument bij de strekking van tekst 2. Maak daarbij gebruik van gegevens uit de onderstaande tabel.

Aantal nieuw verkochte elektrische personenauto's (% van totaal nieuwe autoverkoop)				
	2017	2016	2015	2014
EU	1,43	1,06	1,08	0,56
Zweden	5,19	3,56	2,51	1,54
Nederland	2,66	6,01	9,90	3,82
België	2,62	1,67	0,77	0,42
Verenigd Koninkrijk	1,86	1,38	1,09	0,59
Duitsland	1,59	0,75	0,73	0,43

naar: ACEA (de Europese Associatie van Autofabrikanten)

- 1p 13 “De wereld heeft onze betrokkenheid nodig.” (regels 103-104)
Hoe kunnen wij volgens tekst 2 deze betrokkenheid tonen?

Uit alinea 2 tot en met 4 komt naar voren dat voor- en tegenstanders van verre reizen het in elk geval over twee punten met elkaar eens zijn.

- 2p 14 Formuleer deze twee punten van overeenstemming zoals die te herleiden zijn uit alinea 2 tot en met 4, door onderstaande tekst aan te vullen. Neem de nummers over en vul het gevraagde aan.

Zowel voor- als tegenstanders van verre reizen vinden dat:

- 1 ...
- 2 ...

In tekst 2 komen positieve aspecten van reizen aan de orde.

- 1p 15 Welke twee van onderstaande positieve aspecten zijn in overeenstemming met de strekking van tekst 2? Neem de nummers van de twee juiste antwoorden over op je antwoordblad.
- 1 De reisbranche draagt substantieel bij aan een schonere wereld.
 - 2 Het vliegverkeer is goed voor de wereldwijde werkgelegenheid.
 - 3 Met de opbrengsten van de vliegtaks wordt duurzame innovatie gestimuleerd.
 - 4 Op een geëngageerde manier reizen heeft positieve sociale gevolgen.
 - 5 Reizen draagt bij aan een oplossing voor mondiale problemen.

Onder de tekst wordt aangegeven wat de achtergrond is van de auteur van tekst 2.

- 1p 16 Leg uit waarom de achtergrond van de auteur een negatief effect kan hebben op hoe de betrouwbaarheid van de informatie in de tekst wordt gezien.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

tekstfragment 1

De hoofdpersoon beschrijft enkele types toeristen. Een daarvan is ‘de verbeterlander’, het type toerist dat kritiek heeft op bijna alles wat hij in het vakantieland ziet of meemaakt:

Je vraagt je af waarom ze de moeite nemen om op vakantie te gaan. In ieder geval niet om met een open blik van welgemeende nieuwsgierigheid te leren van de confrontatie tussen het vreemde en het eigene, en geïnspireerd te raken door de fascinerende diversiteit van culturen. Ze doen het omdat het er nu eenmaal bij hoort. Ze doen het voor hun echtgenotes. Ze doen het voor het weer, het enige kenmerk van het land dat ze niet zouden willen reorganiseren. En ze doen het vooral om de uiterst geruststellende conclusie te trekken dat zij het wederom bij het rechte eind hebben, waar ze bij voorbaat al van waren uitgegaan, en dat in Nederland alles beter is geregeld.

*naar: Ilja Leonard Pfeijffer
uit de roman: Grand Hotel Europa*

- 1p 17 Citeer uit alinea 5 tot en met 7 van tekst 2 de zin die in tegenspraak is met tekstfragment 1.

Overkoepelende vragen bij tekst 1 en tekst 2

“Natuurlijk zou het beter zijn voor het klimaat om helemaal niet te vliegen, maar dat zie ik niet als realistische – of zelfs verstandige – optie, want vliegen heeft ook positieve sociale gevolgen die net zo belangrijk zijn.”
(tekst 2, regels 46-52)

- 1p 18 Welk aan tekst 1 ontleend argument doet afbreuk aan bovenstaande redenering?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- 1p 19 Met welk aan tekst 1 ontleend argument kan bovenstaande redenering worden ondersteund?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In tekst 1 en tekst 2 worden uiteenlopende uitspraken gedaan over ecotoerisme.

- 2p **20** Geef per tekst aan welke mening over ecotoerisme eruit blijkt. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Tekst 3 Internationale ervaring bevordert creativiteit op het werk

Tekst 3 kan in vier achtereenvolgende delen worden onderverdeeld:

deel 1: alinea 1

deel 2: alinea 2 tot en met 4

deel 3: alinea 5 tot en met 7

deel 4: alinea 8

- 1p **21** Welke uitspraak is het meest in overeenstemming met de strekking van deel 3?

Het beschreven onderzoek van Galinsky

- A** blijkt praktisch toepasbare uitkomsten te hebben.
- B** heeft grote maatschappelijk-economische relevantie.
- C** leidt tot een beter begrip van een bekend mechanisme.
- D** levert voorspelbare en weinig verrassende resultaten op.

In alinea 4 wordt geconcludeerd dat reizen bijdraagt aan het succes van een bedrijf. Deze conclusie wordt onderbouwd met een verwijzing naar onderzoek naar grote modehuizen. Een kritische lezer zou vragen kunnen stellen bij deze onderbouwing.

- 2p **22** Formuleer twee kritische vragen bij de onderbouwing in alinea 4. Vermijd algemene vragen zoals 'Hoe weet je dit zeker?'

- 1p **23** Wat voegt alinea 5 toe aan alinea 4?

- A** een aanbeveling bij de onderzoeksresultaten in alinea 4
- B** een nuancering bij de onderzoeksresultaten in alinea 4
- C** een verklaring van de onderzoeksresultaten in alinea 4
- D** een waardering van de onderzoeksresultaten in alinea 4

In alinea 6 en 7 staan twee zinnen of zinsgedeelten die lijken te benadrukken dat de conclusies van de beschreven studies serieus genomen kunnen worden.

- 2p **24** Citeer deze zinnen of zinsgedeelten.

In alinea 6 tot en met 8 wordt gesproken over 'cognitieve flexibiliteit' en 'morele flexibiliteit' van internationale ervaring.

- 3p **25** Welke van de onderstaande begrippen betreffen de 'cognitieve flexibiliteit' en welke de 'morele flexibiliteit' van internationale ervaring?
Neem de nummers over en zet achter elk nummer *cognitief* of *moreel*.
- 1 egocentrisme
 - 2 empathisch vermogen
 - 3 intensieve ervaringen
 - 4 inventiviteit
 - 5 meerwaarde
 - 6 onbetrouwbaarheid
 - 7 wisselende relaties

Uit alinea 8 zijn twee aanbevelingen af te leiden: een voor werknemers en een voor werkgevers.

- 2p **26** Hoe zouden deze aanbevelingen luiden?
Neem onderstaande zinsgedeelten over en vul ze aan.
- Werknemers zouden ...
- Werkgevers zouden ...

"Op zich zijn die resultaten misschien niet anders dan verwacht: dat is nu precies de reden dat internationale ervaring zo hoog gewaardeerd wordt." (regels 78-82)

Al zijn de resultaten van het onderzoek misschien niet onverwacht, het onderzoek is wel van grote waarde.

- 1p **27** Leg op basis van tekst 3 uit waarom het onderzoek van waarde is. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In alinea 1 worden voorbeelden genoemd van manieren waarop werkgevers hun medewerkers een buitenlandverblijf aanbieden, waaronder een wereldreis door verschillende landen.

- 2p **28** Leg uit waarom werkgevers hun werknemers eigenlijk beter *niet* op een dergelijke wereldreis zouden kunnen laten gaan, op grond van de studies die in tekst 3 beschreven zijn.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

De titel van tekst 3 kan zo worden aangevuld dat die de hoofdgedachte van de tekst weergeeft.

- 2p **29** Welke aanvulling zou dat moeten zijn?
Internationale ervaring bevordert creativiteit op het werk,
- A maar heeft ook negatieve gevolgen
 - B mits het om diepe ervaring gaat
 - C omdat cognitieve flexibiliteit aan te leren is
 - D waardoor problemen sneller opgelost kunnen worden

- 1p 30 Wat is het belangrijkste doel van tekst 3?
Het belangrijkste doel van tekst 3 is de lezer
- A ervan te doordringen dat internationale ervaring goed is voor creativiteit op het werk en maatschappelijke relevantie heeft.
 - B ervan te overtuigen dat werkgevers hun werknemers vaker naar het buitenland zouden moeten sturen.
 - C te informeren over onderzoek naar de relatie tussen internationale ervaring en creativiteit op het werk.
 - D te laten nadenken over het effect van internationale ervaring en creativiteit op het werk.

Tekst 4 De selfie-rage getuigt van een grote honger om gezien te worden

- De ik-figuur in tekst 4 ervaart hetzelfde bij haar ontmoetingen met selfie-makers als bij haar ontmoetingen met daklozen in India.
- 1p 31 Wat ervaart de ik-figuur bij beide ontmoetingen?
- “Er is geen inbedding in iets breders.” (regels 25-26)
- 1p 32 Hoe zou ‘iets breders’ in deze tekst kunnen worden opgevat?
- “Ik denk dat dit gebrek aan aanwezigheid eigenlijk pijn doet.” (regels 38-39)
- 1p 33 Wat wordt in dit citaat bedoeld met ‘dit gebrek aan aanwezigheid’?
- A het altijd maken van geestesvoorstellingen
 - B het constante verlangen naar vroeger
 - C het ergens niet meer willen zijn
 - D het steeds weer aan iets anders denken
- “Die drang om eindeloos te documenteren waar je bent, getuigt voor mij van een onbeholpen maar groot verlangen naar aanwezigheid.” (regels 44-48)
- 1p 34 Leg uit waarom het verlangen naar aanwezigheid ‘onbeholpen’ wordt genoemd, gelet op de strekking van de tekst.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

- 5p **35** In alinea 5 tot en met 7 wordt het begrip ‘privacy’ aan de orde gesteld. Neem de nummers uit onderstaande tabel over op je antwoordblad en geef bij elk nummer aan of de uitspraak *wel* of *niet* overeenkomt met de strekking van dit tekstdeel.

uitspraak	komt wel overeen	komt niet overeen
1 Je zorgen maken over je privacy is voor de meesten van ons niet nodig.		
2 Privacy bestaat niet meer in de wereld na Nietzsche.		
3 Mensen die zich zorgen maken over hun privacy, hebben waarschijnlijk iets te verbergen.		
4 Je kunt pas over verlies van privacy spreken als je echt bekeken wordt.		
5 Als het om onze privacy gaat, hoeven we alleen bang te zijn voor machines.		

“Persoonlijke aandacht van machtigen krijg je helaas alleen maar als zij jou een gevaar achten.” (regels 102-104)

- 2p **36** Verklaar het gebruik van de woorden ‘helaas’ en ‘alleen maar’ in bovenstaand citaat.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Een kritische lezer zou kunnen stellen dat in tekst 4 impliciete kritiek op de samenleving aanwezig is.

- 2p **37** Hoe zou deze kritiek op de samenleving luiden? Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.